

Portugalin filosofiset sanomat

Läntistä Iberiaa 1755 runnelleen maanjäristyksen (ks. *Niin & näin* 1/05) jälkeen avattiin parannettuun kuosiin pannussa Lissabonissa uusi kävelyalue Passeio público. Nimestään huolimatta se oli muureilla suljettua yläluokan reviiriä, josta tuli yleisölle avoin, kaikelle kansalle julkinen tila vasta liberaalien aatteiden paineessa 1821. Samaan aikaan syntyivät ensimmäiset modernit portugalilaiset viestimet joukossaan filosofis-kirjallispoliittisiksi viikkojulkaisuiksi esittäytyvät coimbralaiset *O censor provinciano* (1822–1823) ja *Minerva constitucional* (1823). Puolenkymmentä filosofisesti virittyntä kulttuurilehteä syntyi 1820–1840-luvuilla vain kuolukseen joko alle yksi- tai ainakin alle seitsenvuotiaina. Näistä portolainen *Revista litteraria. Periódico de litteratura, philosophia, viagens, sciências e bellas-artes* (1838–1844) määritteli ohimennen 1842 ”uuden filosofian” ajatteluksi, joka väisti sekä ”keskiajan visionäärisen, mystisen ja suvaitsemattoman” Skyllan että ”1700-luvun skeptisen, sensualistisen ja riettaan” Kharybdiin. Toisin navigoi pääkaupungissa maan ensimmäinen sosialistinen kulttuurilehti *Ecco dos operários* (1850–1851).

Lissabonissa saatiin sitten jakoon sinnikkäämpi periodikaali, joka jakoi alaotsikkonsa mukaan *propaganda humanitariaa*. Ranskalaisen kemistilääkäriin François-Vincent Raspailin (1794–1878) sosiaaliuudistuksista innoittuneen Raspail-seuran *Revista philosophica* (1853–1868) edisti yleistajuisen valistuksen ja viihdytyksen asiaa. Ajan kirjallisuuslehtiin kuului lusoromantiikan voimahahmon Alexandre Herculanon (1810–1877) *O panorama* (1856–1868). Sitä filosofisempaan otteeseen kurkottivat Porton yliopistopiireissä tehty *Luz da razão* (1868–1882), Coimbran akateemisessa ilmapiiressä virinnyt mutta populaariuttaan

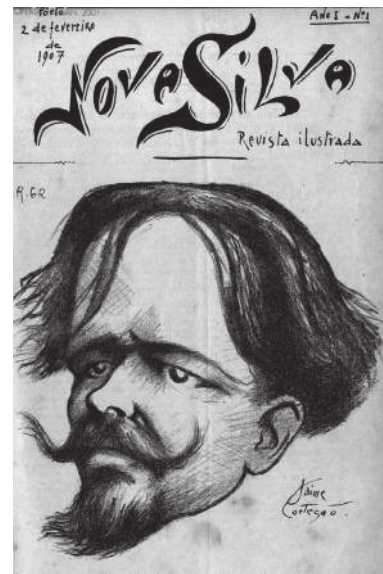
korostanut *O século* (1876–1878) ja naisille omistettu portolainen *O pyrilampo* (1879). Politisoidun filosofian perinnettä toteutti azorilaislähtöisen kirjailijan Téoфило Bragan (1843–1924) ja brasilialaisyntyisen psykiatrin Júlio de Mattosin (1856–1922) Portossa tehty *O positivismo*. *Revista de philosophia* (1878–1882). Bragasta tuli 1911 Portugalin ensimmäinen presidentti.

Anarkistisen *Nova Silvan* (1907) lisäksi kuukausijulkaisu *Dionysos* (1912–1928) tarjoili filosofisia juttuja. Katolisen traditionalismin kannattaja, kuningasmielinen lakimies, runoilija ja poliitikko Alberto Monsaraz (1887–1925) perusti Coimbrassa *Nação portuguesa* (1914–1938). Tämä ”poliittisen filosofian aikakauslehti” vaihtoi 1922 kotipaikakseen Lissabonin ja linjakseen milloin minkäkin laitoikeistolaisen ideologian. Sen aikalaisia olivat Madeiran teosofinen *A tribuna pagã* (1927), pohjoisrajalla kristillisesti valistava *Magicituras* (1928–1933) ja Portossa psykkisyyksiä perkaava *Além* (1930–1950). Näyttäytyivät myös kulttuurikanavat, joiden yhteisenä nimittäjänä oli runoilijaisuus Fernando Pessoa (1888–1935): *A Águia* (1912–1913), *Teatro* (1913), *A renascença* (1914), *O jornal* (1915), *Orpheu* (1915), *Exílio* (1916), *Centauro* (1916), *Portugal futurista* (1917), *Acção* (1919–20), *Contemporânea* (1922–1923), *Diário de Lisboa* (1924–1935), *Revista de comércio e contabilidade* (1926), *Presença* (1927–1934), *Fama* (1932–1933) ja *Sudoeste* (1935). Filosofihavia lissabonilaisia kulttuuritoimitteita olivat *Eleusis* (1927–1928) ja *Fradique* (1934–1935). Tuolloisista lehdistä on katkosten ja muunnosten jäljiltä elossa vielä *Seara Nova* (1921–). Toisen maailmansodan aikaan perustetuista foorumeista lakimies-runoilija António de Sousan (1898–1981) *Gazeta de*

filosofia (1943–1944) eli Lissabonissa vain reilun vuoden.

Sen sijaan *Revista portuguesa de filosofia* (1945–) selvisi. Se virisi Bragan jesuiittojen piirissä. Kun kaupungissa aloitti 1947 filosofian tiedekunta, nykyisen Portugalin katolisen yliopiston alkusolu, *Revista portuguesa* alettiin tehdä sen suojissa. Etiikkaan ja uskonnonfilosofiaan keskittynyt mutta monipuolisia teemanumeroita tuottava, professori João J. M. Vila-Chã (1960–) toimittama neljännesvuosijulkaisu on tätä nykyä maassa ilmestyvistä filosofian välineistä profiililtaan kansainvälisin. Toimitusneuvostossa vaikuttavat Jacques Taminieux, Charles Taylor ja Jörg Splett.

Toinen vahva orgaani on kahdesti vuodessa ilmestyvä *Revista filosófica de Coimbra* (1992–). Modernisaatiota ja hermeneutiikkaa tutkineen professorin Miguel Baptista Pereiran (1929–2007) jälkeen vetovastuussa on ollut keskiajan euro-arabialaiseen logiikkaan ja aristotelismin historiaan erikoistunut professori Mário Avelino Santiago de Carvalho (1958–). Coimbran yliopiston filosofian laitoksen kotipesäksensä tunnustavan julkaisun arvovaltaisissa painatteissa on kolmesataa sivua asiaa kreikkalaisista klassikoista, kirkkoisista, keskiajan viisaista sekä moderneista kirjoittajista Fichtestä Ricœuriin. Toimitusneuvoston ainoa nainen on Coimbran yhden filosofian oppituolin haltija, hermeneutiikkaa ja aristotelisuutta tutkiva Maria Luísa Portocarrero Silva. Artikkeleista annetaan ranskankieliset lyhennelmät. Kolmas pääareena on Lissabonin yliopiston filosofian laitoksen *Philosophica* (1993–). Kant-tutkijana tunnetun professorin Leonel Ribeiro dos Santosin (1960–) toimittama lehti ilmestyy milloin ilmestyy: numeroita on kertynyt tähän saakka nelisenkymmentä.

Nova Silva vuodelta 1907

Päiväperhot ja tupajäärät

Historioitsija António Alberto Banha de Andrade (1915–1982) ja fenomenologi Maria Manuela Saraiva toimittivat Lissabonissa neljännesvuosijulkaisua nimeltä *Filosofia. Revista do Centro de Estudos Escolásticos* (1954–1961). Vaikka Fernando de Araújo Liman (1911–) portolainen *Revista do Norte* (1955) lupasi ”kirjallisuutta, taidetta, tiedettä, filosofiaa”, se keskittyi lyhyellä urallaan sanataiteeseen. Setúbalin seudulla tehty, filosofisia tutkimuksia tarjonnut *Glotta* (1958) tyrehtyi sekini oitis. Lakimies-kirjailija António Alçada Baptistan (1927–2008) *O tempo e o modo. Revista de pensamento e ação* (1963–1977) oli sitkeämpi tapaus, joka samalla muistutti portugalilaisten filosofia-aviisien yhteiskunnallisesta otteesta. Moniin vuosikertoihin pystyi myös coimbralaisten *Philosophica conimbricensis. Revista de filosofia e cultura portuguesa* (1969–1973). Filosofisiin sarjoihin kuuluvat Porton *Revista da Faculdade de Letras* (1970–) sekä Bragassa ja Lissabonissa 80-luvulla valmistetut *Anuários*. Julkaisutyypiltään niitä lähelle tuli *ABC do Marxismo-Leninismo* (1976–1977).

Nytemmin oikeus- ja yhteiskuntatieteilijänä ja mediapersoonana tunnetun lissabonilaisen Francisco

Teixeira da Motan (1954–) nuoruudentoimite oli *Édipo* (1974). Kollektiivisempi *Cadernos de teoria e conhecimento* (1975) esitteli Foucault’n kirjoituksia sittemmin säveltäjäksi ja musikologiksi sukeutuneen Jorge Lima Barreton (1949–) ja kumpaniensa voimin. Francisco Gomes Abreun Portossa tekemä *A razão. Orgão espiritualista independente* (1977) oli jo huomattavasti huurrempä yritys.

Tärkeä lähitiedelehti *Revista de história das ideias* (1977–) syntyi José Sebastião da Silva Diasin (1916–1994) Coimbraan 1976 perustamalla aatehistorian laitoksella. Sitä toimittaa tätä nykyä professori Fernando Carroga. Filosofiaa lähelle on aika ajoin tullut myös Alfredo Dinisin (1952–) perustama ja runoilija-professori Amadeu Torresin (1924–2012) pitkään luotsaama bragalainen *Revista portuguesa de humanidades* (1997–). Azorien yliopiston *Arquipélago* (1979–) kantoi jonkin aikaa alaotsikkoa *História e filosofia*. Järjestövälineiksi voi katsoa Portugalin filosofisen yhdistyksen 80-luvulla eelleet painatteet *Filosofia* ja *Boletim*, joiden tekijöihin kuului filosofisesti suuntautunut historioitsija Joel Serrão (1919–2008). Samanaikainen filosofianopettajien *Caderno de filosofias* sai Coimbrassa

1996 jatkokseen *Comunicaçõesin*. Aveiron yliopistolla taas tehtiin 90-luvun lopulla ”tieteen ja tekniikan historian ja filosofian ryhmän” omaa *Boletimia*.

Eduardo Amaranten (1953–) ja José Carlos Fernándezin (1944–) vetämät *Nova acrópole* (1979–2005) ja *Revista Acrópole. Uma nova visão do homem e do universo* (2007–) ovat argentiinalaisen J. Á. L. Rizzin (1930–1991) 1957 perustaman filosofis-kasvatuksellisen liikkeen lehtiä. Niiden universaaliin esoteerisuuteen vertautuu individuelli sisäpiiriläisyys, jota edusti Francisco Morais Sarmiento kahdella f-lehdellään *Ensaio* (1980) ja *Leonardo* (1989).

Painavimpia tapauksia oli neljään niteeseen ja lisävihkoon rajoittunut *Filosofia e epistemologia* (1978–1982/4). Siitä vastasi Lissabonissa Manuel Maria Carrilho (1951–), josta varttui 90-luvulla lissabonilaisen Universidade Novan professori ja sosialistipuolueen kulttuuriministerinäkin vaikuttanut retoriikan ja argumentaatioteorian asiantuntija. Kotiyliopistossaan hän ehti toimittaa *Críticaa* (1987–1993). Kulttuurihistoriallisen debattiareenan oli määrä olla ”nykyajattelun aikakauslehti”.

Maan ehkä kuuluisin nykyfilosofi, mosambikilaisyntyinen, etenkin Pariisissa ja Lissabonissa

Kairos vuosimallia 2011

vaikuttanut loogikko Fernando Gil (1937–2006) puolestaan perusti *Análisen* (1984–2006). Se oli ”filosofian puolivuosisjulkaisu”, joka välillä ilmestyi tiheämminkin. Leibnizista 2003 väitellyt Adelino D. Cardoso (1950–) taas teki lehteä nimeltä *Logos* (1984–1987). Kolmas lissabonilaisuutus oli *Nomos. Revista portuguesa de filosofia do direito e do estado* (1986–1989). Sen loi António Braz Teixeira (1937–), poliitikonakin palvellut, kansallista filosofiaa kehitellyt ja lusobrasiliaaista kulttuuria ruotinnut historioitsija.

Viimeisimmät

Skolastiikkaekspertti, professori Joaquim Cerqueira Gonçalves (1930–) toimitti Lissabonissa *Boletim Gopolista* (1994–1996). Samassa kaupungissa syntyneen *Disputation* (1996–) perusti Wittgensteinistä väitellyt M. S. Lourenço (1936–2009). Jos pariin vuoteen hyytynyt *Boletim* keskittyi uskonnonfilosofiaan ja etiikkaan, yhä jaksava *Disputatio* tuottaa tieteen kovinta ydintä ”analyttisen filosofian puolivuotislehtenä”. Sen rinnalla lissabonilaiseksi kärkisemestraaliksi nousi kirjoja Kantista, Nietzschestä ja Wittgensteinistä kirjoittaneen ja Kantin *Kritik der Urteilskraftin* kään-

täneen António Marquesin (1952–) *Cadernos de filosofia* (1997–). Se on koonnut teemanumerot esimerkiksi Hannah Arendtin ja Pascal Engelin ajattelusta. Analyttisesti suuntautuu myös Lissabonin yliopiston tutkijojen puolivuosisittainen *Cadernos de filosofia das ciências* (2005–), jossa on ollut esillä muiden muassa ranskalaisloogikko Jean Cavaillès.

Teoremas de filosofia (2000–2005) ilmestyi Joaquim Dominguesin (1946–) ja Pedro Sinden (1972–) voimin Bragassa. Lissabonin Universidade Novan filosofian ylimääräinen professori, Nietzsche-tutkija João Constâncio toimitti assistentti-aikoinaan *Quid. Revista de filosofia* (2000), joka Scheler- ja Kierkegaard-pitoisen avauksensa jälkeen katosi lehtikartalta. Insinööri Blasco Hugo Fernandesin (1930–2002) kippo-roima *Razão activa* (2002–) on ollut ”kansainvälisen rationalistiyhdistyksen” äänenkannattaja. Fernandesin kuoleman jälkeen sitä on jatkanut Hegelin–Marxin-linjalla kielitieteilijä Dulce Rebelo. Portossa filosofisesti suuntautuneet kasvatustieteilijät ovat saaneet liikkeelle kuuden kuun välein Adalberto Dias de Carvalhon johdolla ilmestyvän *Itinerários de filosofia da educação* (2004–). Niin ikään portolainen portugalilaiseen filosofiaan pereh-

tynyt Maria Celeste Natário (1958–) ja lissabonilainen kirjailija-filosofi Paulo Borges (1959–) käynnistivät toveriensa kanssa *Nova Águian* (2008–). Siitä on ilmestynyt tähän mennessä kahdeksan numeroa.

Pääkaupungissa kohahdutti José Luís Câmara Lemen (1958–) ja Nuno Nabaisin (1957–) toimite *Conceito* (2005) Foucault- ja Schelling-ladatulla sekä Negrihaastattelun ja Voltaire-käännöksen sisältäneellä teemanumerollaan ”hulluudesta ja epäjärjestä”. Tämä ”filosofian ja ihmistieteiden aikakauslehti” ei kuitenkaan päässyt pidemmälle. Jatkona *Conceitolle* syntyi siinä mukana olleen, Foucaultväitöskirjansa 2008 viimeistelleen Nuno Melimin sekä jo monessa lehdessä mukana olleen Leibnizekspertin, Olga Pombon, johdolla *Kairos. Revista de filosofia & ciência* (2010–). Pariin numeroon ehtinyttä oppinutta nimekettä kustantaa *Cadernosin* tapaan Lissabonin yliopiston tieteenfilosofian keskus.

Jarkko S. Tuusvuori

(ks. niin & näin 2/12:n verkkokstra: lista portugalilaisista filosofisesti virittyneistä aikakauslehdistä; www.netn.fi/lehti/niin-na-in-212)